

WALDEMAR RAKOCY CM

PRZYCZYNEK DO DYSKUSJI NA TEMAT POWSTANIA 1 KOR NA WIOSNĘ

Przedmiotem artykułu jest ustalenie pory roku, w jakiej apostoł Paweł napisał Pierwszy List do Koryntian¹. Tradycyjnie przyjmuje się, że List powstał (wcześnie) wiosną ostatniego roku pobytu apostoła w Efezie². Racją takiej datacji jest zamiar opuszczenia miasta po świętach Pięćdziesiątnicy (1 Kor 16, 8), ale również nawiązanie w 5, 7 do obrazu starego kwasu i święta Paschy³. J. Murphy-O'Connor⁴ wskazuje nawet miesiąc, tj. kwiecień lub maj. Chociaż wiosna jako czas powstania 1 Kor nie budzi wśród autorów wątpliwości, nie dla wszystkich jest oczywiste, że nastąpiło to

---

Dr hab. WALDEMAR RAKOCY CM – kierownik Katedry Hermenutyki Biblijnej w INB KUL; adres do korespondencji: ul. Altanowa 5/12, 20-819 Lublin, e-mail: rakocyw@poczta.fm.

¹ Problem roku kalendarzowego nie stanowi głównego celu opracowania i zostanie podany w zakończeniu. Najczęściej przyjmuje się, że były to lata od 53 do 56 (zob. np. A. Robertson, A. Plummer, *The First Epistle of St. Paul to the Corinthians* (ICC), Edinburgh 1915, s. XXXI; W. Kümmel, *Introduction to the New Testament*, London 1975, s. 279; H. Conzelmann, *1 Corinthians*, Philadelphia: Hermeneia 1975, s. 4, p. 31; G. D. Fee, *The First Epistle to the Corinthians* (NICNT), Grand Rapids (MI) 1987, s. 15; G. R a f i ń s k i, *Drogi i bezdroża chrześcijańskiej „gnozy”*. *Pierwszy List św. Pawła do Koryntian*, [w:] J. Frankowski, S. Mędała (red.), *Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła* (WMWKB 9), Warszawa 1997, s. 161.

² Robertson, Plummer, dz. cyt., s. XXXI, 102, 389; C. K. Barrett, *The First Epistle to the Corinthians*, London 1971, s. 5; Conzelmann, dz. cyt.; Ch. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther* (THNT 7), vol. II, Berlin 1982, s. 222; Fee, dz. cyt., s. 15, 817, 820; W. Schrage, *Der erste Brief and die Korinther* (EKK 7), Zürich 1991, s. 36.

³ Zob. dyskusję na temat datacji nawiązującą do 1 Kor 5, 7 w: J. C. Hurd, *The Origin of 1 Corinthians*, Macon (GA) 1983, s. 138-141. Kümmel (*Introduction*, s. 279, p. 37) uznaje taką datację za nieuzasadnioną.

⁴ *Paul. A Critical Life*, Oxford 1996, s. 30 i 182.

w ostatnim okresie pobytu Pawła w Efezie. G. Lüdemann⁵ uważa, że była to wiosna wcześniejszego roku⁶; E. B. Allo⁷ utrzymuje natomiast, że była to wiosna po pierwszym roku spędzonym w Efezie, czyli dwa lata przed opuszczeniem miasta.

W związku z powyższymi opiniami postaramy się najpierw rozstrzygnąć, czy 1 Kor powstał w ostatnim roku pobytu Pawła w Efezie; następnie wskażemy trudności związane z hipotezą „wiosny”; ostatecznie zaproponujemy rozwiązanie problemu. Próba określenia czasu powstania 1 Kor zakłada, że przyjmujemy jedność literacką Listu. Pomimo przeciwnych głosów przychyłamy się do opinii broniącej jedności 1 Kor, wyrażonej m.in. przez Robertsona – Plummera⁸ czy Conzelmana⁹.

I. OKRES POWSTANIA 1 Kor W EFEZIE

W 16, 8 apostoł stwierdza, że pozostanie w mieście aż do Pięćdziesiątnicy. W następnym wierszu informuje o nowych możliwościach ewangelizacyjnych. Czy apostoł pozostał w związku z tym dłużej niż planował w 16, 8?

Odpowiedzi na to pytanie dostarcza najpierw informacja o organizowaniu składki na rzecz ubogich braci w Judei. Problem jest poruszony w 2 Kor 8-9 i Rz 15, 25-28, Listach powstałych kilka i więcej miesięcy po opuszczeniu Efezu; pojawia się również w 1 Kor 16, 1-4 i nie występuje we wcześniejszych pismach apostoła. W 2 Kor Paweł organizuje jeszcze składkę, podobnie jak w 1 Kor, stąd 1 Kor nie należy odsuwać zbytnio w czasie od 2 Kor (który powstał już po opuszczeniu miasta). Jeżeli weźmiemy jeszcze pod uwagę to, że powstały we wcześniejszym okresie pobytu w Efezie Ga¹⁰ nic o niej nie mówi, a 1 Kor 16, 1 stwierdza, że apostoł już polecił Galatom ją zebrać, nasuwa się wniosek, że Paweł zaczął organizować składkę w ostatnim okresie (roku?) pobytu w Efezie.

⁵ *Paul – Apostle to the Gentiles. Studies in Chronology*, London 1984, s. 99 i 263.

⁶ Por. też wątpliwość wyrażoną przez J. W. Rosłona i R. Rubinkiewicza: *Listy do Korynćian*, [w:] R. Rubinkiewicz (red.), *Wstęp do Nowego Testamentu*, Poznań 1996, s. 342.

⁷ *Saint Paul. Première Épitre aux Corinthiens*, Paris 1956, s. LXXXVII-LXXXIX.

⁸ *1 Corinthians*, s. XVIII-XIX.

⁹ *1 Corinthians*, s. 2-4; por. też K ü m m e l, *Introduction*, s. 276-278.

¹⁰ Tak większość autorów, zob. np.: M u r p h y - O ’ C o n n o r, *Paul*, s. 180-182; R o s ł o n, R u b i n k i e w i c z, *List do Galatów*, [w:] Rubinkiewicz (red.), *Wstęp*, s. 336; W. R a k o c y, *W obronie prawdy Ewangelii (List do Galatów)*, [w:] Frankowski, Mędała (red.), *Dzieje Apostolskie, Listy św. Pawła*, s. 268.

Problem rozstrzyga informacja w 2 Kor 8, 10 i 9, 2, że chrześcijanie w Koryncie i Achai zaczęli zbierać składkę już w ubiegłym roku. Uważa się, że Paweł ma na myśli kalendarz rzymski¹¹. W takim razie, skoro 2 Kor pisze już po opuszczeniu Efezu, znaczy to, że „ubiegły rok” (względem 2 Kor) odnosi się najdalej do przedostatniego (kalendarzowego) roku jego pobytu w mieście. Skoro 1 Kor mówi już o składce (16, 1-3), organizowanej w końcowym okresie pobytu w Efezie (zob. wcześniej), List powstaje w tym czasie, zatem plan wyrażony w 16, 8 nie mógł być przesunięty o rok (czy więcej).

Gdyby Paweł opóźnił w znacznym stopniu zamiar w 1 Kor 16, 8, z którym wiązało się przybycie do Koryntu (w. 5-6), z pewnością Koryntianie wypomnieliby mu to, jak mamy tego dowód ze zmianą innego zamierzenia w 2 Kor 1, 15 nn.¹² Skoro w 2 Kor nie odpiera podobnego zarzutu, potwierdza to wcześniejszy wniosek, że apostoł opuścił Efez we wskazanym okresie. Paweł nie był też w Koryncie od dłuższego czasu (1 Kor 4, 18)¹³ i zamierza udać się tam niebawem (w. 19).

Przy braku przekonujących dowodów za znacznym (o rok lub dwa lata) przedłużeniem pobytu w Efezie¹⁴, i przy istnieniu racji za nieprzedłużeniem pobytu, przyjmujemy, że Paweł opuścił miasto w roku, w którym to planował. Pozostaje jednak otwartą sprawą, czy nastąpiło to dokładnie po świętach Pięćdziesiątnicy¹⁵ czy nieco później¹⁶.

---

¹¹ Zob. F. E. H u g h e s, *The Second Epistle to the Corinthians* (NICNT), Grand Rapids (MI) 1962, s. 303. Według tego kalendarza, po reformie Juliusza Cezara w 46 r. p.n.e., rok nie zaczynał się więcej 1 marca, lecz 1 stycznia (zob. B. W ł o d a r s k i, *Chronologia*, Warszawa 1957, s. 36-37). Przyjęcie kalendarza macedońskiego, podobnie jak żydowskiego, jest nieprawdopodobne przy pisaniu do Greków, jakimi byli Koryntianie. Jedyna wątpliwość to, czy apostoł nie ma na myśli kalendarza ateńskiego. Według niego rok zaczynał się podczas letniego przesilenia dnia z nocą – tym samym 1 Kor i nawet opuszczenie Efezu miałyby miejsce w poprzednim roku względem 2 Kor. Przyjęcie kalendarza ateńskiego, chociaż mniej prawdopodobne, nie podważa argumentacji.

¹² Jakiś czas po 1 Kor planował udać się do Koryntu, a następnie do Macedonii, i wrócić znowu do Koryntu (zob. W. R a k o c y, *2 Kor 1, 15-16: Pawłowy plan wizyt w Koryncie i jego realizacja*, RT 48(2001), z. 1, s. 133-143).

¹³ Potwierdza to istnienie wspólnot chrześcijańskich w regionie Efezu (16, 19).

¹⁴ Zob. np. argumenty przedstawione w: A l l o, *Saint Paul*, s. LXXXVIII.

¹⁵ Robertson, Plummer (*I Corinthians*, s. 389) dopuszczają możliwość, że nie spędzał już świąt w Efezie.

¹⁶ Np. późnym latem (G. O g g, *The Chronology of the Life of Paul*, London 1968, s. 136-139; por. W. P. F u r n i s h, *II Corinthians* (AB 32A), New York 1984, s. 55) czy na jesieni, tj. w październiku (M u r p h y -O 'C o n n o r, *Paul*, s. 29).

II. TRUDNOŚCI Z POWSTANIEM 1 Kor NA WIOSNĘ

Przy założeniu, że Paweł opuścił Efez zaraz po świętach Pięćdziesiątnicy, czas, jaki mamy do dyspozycji od momentu powstania 1 Kor na wiosnę, wydaje się zbyt krótki, aby mogły się w nim zmieścić mające wówczas miejsce okoliczności.

Terminus post quem. Jeżeli 1 Kor powstał na wiosnę, to mógł być wysłany do Koryntu dopiero po zakończeniu okresu zimowego, podczas którego nie odbywała się żegluga morską, w naszym przypadku między Efezem a Koryntem¹⁷. Jak informuje Wegecjusz, od 11 listopada do 10 marca nie żeglowano w ogóle¹⁸. Okres uznawany za niebezpieczny zaczynał się mniej więcej miesiąc wcześniej i kończył miesiąc później¹⁹. Co zaś dotyczy interesujących nas miesięcy wiosennych, marca i kwietnia, Dio Kassjusz²⁰ informuje o postanowieniu Klaudiusza, że mianowani urzędnicy mają wyruszać z Rzymu – do ośrodków, w których obejmują władzę – 1 kwietnia w celu wcześniejszego zapoznania się z sytuacją. Jednak w następnym roku zmienił postanowienie – napotykał na trudności związane z żeglugą – że ma to nastąpić do połowy kwietnia²¹. Pomimo niebezpieczeństw z żeglugą w tym okresie ta mogła mieć miejsce – w zależności od akwenów i warunków atmosferycznych²². Trudne warunki nawigacyjne na Morzu Egejskim między Koryntem a Efezem²³ każą przyjąć, że przekaz informacji między obydwoma portami mógł mieć miejsce nie wcześniej niż po połowie marca.

¹⁷ Okoliczności w Liście (zob. s. 115-116) wskazują na to, że ten został wysłany od razu po napisaniu, czyli moment wysłania Listu jest przybliżonym czasem jego powstania.

¹⁸ *Epitoma rei militaris* IV, 39: „Ex die igitur tertio idus Novembres usque in diem sextum idus Martias maria clauduntur”. Był to też okres, w którym nie odbywano podróży lądowych.

¹⁹ Według Wegecjusza (dz. cyt. V, 9) to czas od 15 września do 26 maja. W przypadku września/października potwierdzają to Dz 27, 9-11, gdzie czas po święcie *Yom Kippur* (święto ruchome) uznaje się za okres niebezpieczny dla żeglugi. W rezultacie podróż Pawła zakończyła się rozbiciem u wybrzeży Malty.

²⁰ *Hist.* LX, 11. 6.

²¹ Dz. cyt., LX, 17. 3.

²² Zob. W. R a m s a y, *St. Paul the Traveller and the Roman Citizen*, London 1895, s. 322.

²³ Cyceon (*Listy do Attyka* V, 12) stwierdza to o okresie letnim, tj. lipcu („Negotium magnum est navigare atque id mense Quinctili”); na przełomie zimy i wiosny sytuacja przedstawiała się znacznie gorzej. Wegecjusz (*Epit.* IV, 39) mówi o żegludze w ogólności: że była niebezpieczna przez całą wiosnę.

Terminus ad quem. Możemy go określić w przybliżeniu, ponieważ nie wiemy dokładnie, w którym roku Paweł opuścił Efez. Na podstawie wcześniejszego studium stwierdzamy, że najbardziej prawdopodobnym rokiem był 55²⁴. Opierając się na obliczeniach podanych przez R. Jewetta²⁵, święto Pięćdziesiątnicy wypadło w latach 53-56 między 24 maja a 11 czerwca: najwcześniej w r. 53 (24.05), najpóźniej w 56 (11.06). W najbardziej prawdopodobnym – naszym zdaniem – r. 55, jako czas opuszczenia Efezu, święto wypadło 25 maja. W takim razie pozostaje okres ok. ośmiu tygodni od wznowienia żeglugi do Pięćdziesiątnicy; w r. 56, w którym z możliwych lat święto wypadło najpóźniej – 10 tygodni.

W powyższym okresie miały miejsce następujące okoliczności przed i po 1 Kor²⁶: 1) wcześniejszy list Koryntian do Pawła, dostarczony przez ich przedstawicieli (16, 17), na który 1 Kor jest odpowiedzią (por. 7, 1); 2) przybycie z Koryntu „ludzi Chloe”²⁷ (1, 11), co staje się kolejną przyczyną napisania 1 Kor²⁸; 3) przybycie „w międzyczasie” Tymoteusza, który doniósł o nowych trudnościach w Koryncie²⁹; 4) w związku z tym apostoł składa krótką wizytę w Koryncie i powraca do Efezu³⁰ (por. 2 Kor 12, 14; 13, 1); 5) wysyła Tytusa do Koryntu z tzw. Listem we łzach, w którym odwołuje zapowiedzianą wizytę³¹ (2, 1-4; 7, 7-9. 12-13); 6) wysyłając Tytusa Paweł

²⁴ W. R a k o c y, *Rok przybycia Pawła do Jerozolimy ze składką* (Rz 15, 25), [w:] *Żywe jest słowo Boże i skuteczne. Księga pamiątkowa dla ks. Prof. B. Wodeckiego*, Warszawa 2001, s. 285-291.

²⁵ *A Chronology of Paul's Life*, Philadelphia 1979, s. 48.

²⁶ Odwołujemy się tylko do tych, które uznaje się za pewne lub bardzo wiarygodne.

²⁷ „Ludzie Chloe” pochodzili z Efezu, nie z Koryntu, z którego wracając (prawdopodobnie prowadzili handel między obydwojma portami) powiadomili Pawła o niepokojącej sytuacji w stolicy Achai; apostoł nie wiąże ich w żaden sposób z delegacją z Koryntu (por. 16, 17) (por. G. T h e i s s e n, *The Social Setting of Pauline Christianity. Essays on Corinth*, Philadelphia 1982, s. 92-94).

²⁸ Przyjmujemy jedność literacką 1 Kor (zob. p. 8 i 9). Wydaje się, że odpowiedź apostoła ma miejsce natychmiast (powaga sytuacji rozłamów), czyli przy przyjęciu napisania 1 Kor na wiosnę nie został poinformowany przed zimą. Przemawia za tym również małe prawdopodobieństwo, aby delegacja z Koryntu (16, 17), wybierając się do Efezu, planowała zatrzymać się tam przez kilka miesięcy.

²⁹ Opiera się to na analizie wydarzeń i uznaje się za wiarygodne (zob. L ü d e m a n n, *Paul – Apostle*, s. 98-99; F e e, *1 Corinthians*, s. 822; M u r p h y -O 'C o n n o r, *Paul*, s. 292-293).

³⁰ Założenie, że z Koryntu udał się do Macedonii (tym samym w części zrealizował plan z 2 Kor 1, 15-16), wydaje się mniej prawdopodobne (zob. ocenę obydwu stanowisk w: R a k o c y, *2 Kor 1, 15-16*).

³¹ Nie przyjmujemy hipotezy, że 2 Kor 10-13 stanowi w całości czy w części „List we łzach” (zob. W. R a k o c y, *2 Kor 10-13: „List we łzach”?*, RT 48(2001), z. 1, s. 122-132).

miał się z nim spotkać w Troadzie (2, 12-13); 7) apostoł musiał odczekać jakiś czas w Efezie (lub w Azji), gdyż Tytus miał do rozwiązania poważny problem w Koryncie (podważenie autorytetu Pawła oraz zbiórka pieniędzy) i do pokonania z Koryntu do Troady znacznie dłuższą trasę.

Nie wiemy natomiast: 1) ile czasu wcześniej Paweł wysłał Tymoteusza do Koryntu przez Macedonię³² (z całą pewnością jeszcze przed zimą); 2) czy delegacja Koryntian z ich listem do Pawła i „ludzie Chloe” przybyli do Efezu jednocześnie, tzn. mniej więcej w tym samym czasie³³; 3) ile czasu po otrzymaniu przez Koryntian 1 Kor przybywa do Efezu Tymoteusz i informuje Pawła o nowych trudnościach; 4) ile czasu zajęła Tytusowi misja w Koryncie – tym samym po jakim czasie miało nastąpić spotkanie w Troadzie.

Przy obliczeniach czasu, jaki zajęły wymienione okoliczności, wskażemy najpierw konieczne *minimum*, tzn. przyjmujemy, że wydarzenia następowały prawie bezpośrednio po sobie; później określimy bardziej realny czas.

Pierwsza grupa okoliczności (uznane za pewne) jest głównie związana z odbywaniem podróży drogą morską między Efezem a Koryntem. Odległość ok. 400 km w linii prostej między obydwoimi ośrodkami mogła być pokonana, w zależności od pogody i wiejących wiatrów, od jednego do dwóch tygodni. Cyceiron³⁴ informuje, że podróż z Aten do Efezu (zbliżona odległość) zajęła mu w lipcu 16 dni. W ciągu pierwszych sześciu dni pokonał połowę dystansu, tj. do wyspy Delos³⁵. Żegluga odbywała się etapami, od wyspy do wyspy; żeglowanie nocą w tym rejonie było niebezpieczne ze względu na liczne wysepki. Przyznaje, że jednego dnia nie wypłynęli z powodu trudnych warunków pogodowych. Dalsza podróż trwała dziesięć dni. Cyceiron³⁶ pisząc do Attyka stwierdza, że nie zamierza odpłynąć z Delos od razu – po jakim czasie to nastąpiło?; następnie uskarża się na statek, z którego winy żegluga jest zbyt wolna. W takim razie przy sprzyjających warunkach atmosferycznych i w przypadku lepszego statku podróż mogła trwać ok. jednego tygodnia; w innych okolicznościach ok. dwóch tygodni.

Przy założeniu, że warunki atmosferyczne były na przemian sprzyjające i niesprzyjające (okres wiosenny), wymagany jest następujący czas: 1) dotar-

---

³² Wynika to z zestawienia informacji w 1 Kor 4, 17 i 16, 10 (por. Dz 19, 22): chociaż Tymoteusz został wysłany przed napisaniem 1 Kor, List dotrze przed nim (drogą morską).

³³ Powaga rozłamów w Koryncie i konieczność pouczenia Koryntian w ważnych sprawach, o które pytają, zmuszały do natychmiastowej odpowiedzi. Przy założeniu jedności literackiej 1 Kor, każe to sądzić, że oba wydarzenia miały miejsce w bardzo zbliżonym czasie.

³⁴ *Listy do Attyka* V, 11-13.

³⁵ Tamże, V, 12.

³⁶ Tamże, V, 12 i 13.

cie z Koryntu do Pawła ich listu i ludzi Chloe³⁷ – dwa tygodnie; 2) odpowiedź Pawła w ciągu kilku dni i dotarcie do Koryntu 1 Kor – dwa tygodnie; 3) skoro apostoł zakłada w 1 Kor 16, 10, że Tymoteusz przybędzie po dotarciu do Koryntu 1 Kor, jeżeli nastąpiłoby to tydzień później i zostałby zaraz odprawiony do Efezu (w. 11), zajęło to od dwóch do trzech tygodni; 4) podróż Pawła do Koryntu w związku ze złymi wieściami przekazanymi przez Tymoteusza mogła nastąpić natychmiast; podróż tam i z powrotem, z krótką wizytą – przynajmniej trzy tygodnie; 5) napisanie po powrocie „Listu we łzach” i natychmiastowe wysłanie do Koryntu Tytusa – ponad tydzień; 6) rozwiązanie w Koryncie poważnych trudności przez Tytusa³⁸ i czas, jaki Paweł musiał mu zostawić na pokonanie drogi do Troady dłuższej od jego o ok. 400 km³⁹ – minimum 4-5 tygodni. Razem daje to 15-16 tygodni, czyli 7-8 tygodni więcej niż czas od przypuszczalnego wznowienia żeglugi do świąt Pięćdziesiątnicy w r. 55; w r. 56 – 5-6 tygodni więcej⁴⁰.

Podany czas stanowi minimalny okres i uwzględnia tylko niektóre okoliczności z drugiej grupy (punkt 3 i 4), i to w nikłym stopniu. Jest wręcz nieprawdopodobne, aby zdarzenia następowały bezpośrednio po sobie lub w tak krótkim czasie. Bardziej realny okres tych wydarzeń domaga się doliczenia dłuższego czasu do powrotu Tymoteusza do Efezu, jak również pobytu Tytusa w Koryncie. W takim razie był to okres dłuższy niż wskazane niecałe cztery miesiące (15-16 tyg.).

Przy założeniu, że 1 Kor powstał faktycznie na wiosnę, Paweł nie mógł opuścić Efezu zaraz po Pięćdziesiątnicy; nastąpiłoby to ok. dwa miesiące później; zdążyłby jednak do Koryntu na zimę (przez Macedonię), co zapowiada w 1 Kor 16, 5-6. Według obliczeń Murphy-O’Connora⁴¹ podróż łądem z Efezu do Macedonii (niesprzyjające żegludze w tym kierunku wiatry morskie⁴²) trwała ok. miesiąca; z Macedonii do Koryntu – drugie tyle. Żeby dotrzeć do Koryntu na zimę, Paweł musiał opuścić Efez najpóźniej z począt-

³⁷ Przy założeniu prawie jednoczesności i że nastąpiło to zaraz po okresie zimowym.

³⁸ Zwłaszcza organizowanie składki mogło pochłonąć więcej czasu. Skoro spóźnił się do Troady (por. 2 Kor 2, 12-13), zajęło mu to więcej czasu niż przewidywał Paweł.

³⁹ W obliczeniach bierzemy pod uwagę tylko to, o ile trasa Tytusa z Koryntu do Troady była dłuższa od trasy Pawła z Efezu do Troady. Punktem odniesienia w obliczeniach czasu jest moment opuszczenia przez apostoła Efezu po Pięćdziesiątnicy.

⁴⁰ Nawet przyjmując, że żeglugę wznowiono 10 marca, w r. 55 byłoby to 11 tyg. do Pięćdziesiątnicy, w r. 56 – 13 tyg., czyli wciąż mniej niż wskazane konieczne minimum 15-16 tyg.

⁴¹ *Paul*, s. 183.

⁴² *Plinius z Młodszy, Epistulae X*, 15. 17.

kiem września⁴³. Od wznowienia żeglugi do tego momentu mamy niecałe pięć miesięcy, czyli czas dłuższy niż wymagany przez wskazane wcześniej okoliczności.

Podsumowując, przyjęcie powstania 1 Kor na wiosnę wyklucza opuszczenie Efezu przez Pawła zaraz po Pięćdziesiątnicy; musiał wyruszyć przynajmniej dwa miesiące później⁴⁴. Jeżeli natomiast faktycznie opuścił miasto zaraz po święcie, 1 Kor nie mógł powstać na wiosnę.

III. POWSTANIE 1 Kor NA JESIENI

Przy dowodzeniu takiej możliwości chodzi o jesień przedostatniego kalendarzowego roku pobytu Pawła w Efezie. Przemawiają za tym dwie racje.

1) Pierwszą jest fakt organizowania w tym czasie przez Pawła składki na rzecz ubogich braci w Judei (zob. punkt I). Pierwszym chronologicznie listem, który mówi o powyższej składce, jest 1 Kor⁴⁵. W 16, 1-3 apostoł odpowiada na pytanie Koryntian dotyczące sposobu zebrania składki. Wynika z tego, że już wcześniej o niej słyszeli. Potwierdza to brak informacji o adresacie zbiórki (pośrednio w w. 3), jak również brak wyjaśnień dotyczących jej celu i znaczenia⁴⁶. O zbiórce zostali prawdopodobnie poinformowani we wcześniejszym liście Pawła do nich (por. 1 Kor 5, 9. 11)⁴⁷ lub przez kogoś z jego otoczenia⁴⁸. Skoro Koryntianie zasięgają rady, w jaki sposób mają ją zebrać (wynika to z odpowiedzi apostoła), znaczy to, że dowiedzieli się o niej krótki czas przed pouczeniem udzielonym w 1 Kor 16, 1-3⁴⁹. Samo pouczenie: aby każdego pierwszego dnia tygodnia każdy odłożył coś we

⁴³ Trzeba uwzględnić w planach apostoła krótki postój w Macedonii (1 Kor 16, 5).

⁴⁴ Tym bardziej w przypadku tych autorów, którzy utrzymują, że wizytę, o której mowa w 2 Kor 1, 15-16, zrealizował w części – zajęło to więcej czasu (zob. p. 30).

⁴⁵ Ga 2, 10 zachęca tylko do pamiętania o ubogich, co Paweł już czynił (Dz 11, 29-30 i 12, 25).

⁴⁶ F e e, *1 Corinthians*, s. 811.

⁴⁷ Tak np. H u g h e s, *2 Corinthians*, s. 304; H u r d, *Origin*, s. 233, p. 3; L ü d e m a n n, *Paul – Apostle*, s. 83.

⁴⁸ Np. Tytusa, który według 2 Kor 8, 6 ma dokończyć w Koryncie składkę, którą rozpoczął wcześniej. Informacja w 7, 14 może jednak wykluczać wcześniejszą wizytę Tytusa w Koryncie (zob. R a k o c y, *2 Kor 10-13*, s. 129-131). Murphy-O'Connor (*The Date of 2 Corinthians 10-13*, AusBR 39(1991), s. 40) utrzymuje, że Koryntianie dowiedzieli się *nieoficjalnie* o składce; przedstawione argumenty nie wytrzymują krytyki (R a k o c y, art. cyt., s. 130).

⁴⁹ H u r d, *Origin*, s. 233; L ü d e m a n n, *Paul – Apostle*, s. 83.

własnym domu (16, 2)⁵⁰, wskazuje na początkowy moment składki. W takim razie jest to sam początek organizowania zbiórki⁵¹. Nasuwa się pytanie: kiedy Paweł zaczął zbierać składkę w Koryncie? Odpowiedzi na to pytanie udziela informacja w 2 Kor 8, 10 i 9, 2, że zaczęła się w ubiegłym roku⁵² względem czasu powstania Listu. Skoro 2 Kor został napisany w roku, w którym apostoł opuścił Efez⁵³ (w Macedonii, tj. przed przybyciem do Koryntu), ubiegły rok odnosi się do przedostatniego kalendarzowego roku pobytu Pawła w mieście – w tym to roku zaczął zbierać składkę. Zatem jeżeli 1 Kor 16, 1-3 mówi o początku zbiórki, List mógł powstać⁵⁴ w przedostatnim roku pobytu apostoła w Efezie.

Według 2 Kor 8, 10b Koryntianie podjęli akcję zbiórki (pierwsze próby) jeszcze w przedostatnim roku. Jeżeli 1 Kor powstał na wiosnę, trudno pogodzić ich zapytanie dotyczące sposobu zebrania składki (na co Paweł odpowiada w 16, 1-3) ze stwierdzeniem apostoła, że zaczęli działać w tej sprawie jeszcze w ubiegłym roku. Logika wydarzeń każe przesunąć 1 Kor wstecz do momentu początku zbiórki. Być może Paweł ma na myśli w 2 Kor ich aktywność po otrzymaniu 1 Kor.

Informacja, że prowincja Achaja (której Korynt był stolicą) zebrała już składkę w ubiegłym roku (2 Kor 9, 2⁵⁵) oznacza, że tamtejsi chrześcijanie mieli na to wystarczający czas. Jeżeli apostoł doradza Koryntianom, aby każdego tygodnia każdy odłożył coś we własnym domu (16, 2), jak długo mogło to trwać (tygodnie, miesiące)? Jeżeli zbiórka w Achai zaczęła się przykładowo w drugiej połowie roku, do końca grudnia mieli wystarczająco dużo czasu (kilka miesięcy), aby ją zakończyć. Stąd apostoł pisząc o tym w następnym roku stwierdza, że Achaja wywiązała się z obowiązku jeszcze tego samego roku (czyli rozpoczęcia zbiórki); Korynt nie był gotowy nawet

---

⁵⁰ Nie podczas liturgii czy do „skarbcza” świątynnego (zob. R o b e r t s o n, P l u m m e r, *I Corinthians*, s. 384-385; W. F. O r r, J. A. W a l t h e r, *I Corinthians* (AB 32), New York 1976, s. 356; F e e, *I Corinthians*, s. 813-814).

⁵¹ Nieco wcześniej pouczył w tej sprawie Galatów, do czego nawiązuje w 1 Kor 16, 1-2. Nastąpiło to prawie jednocześnie. Powiadomieniu Galatów o składce, kiedy apostoł przechodził przez ich terytorium (Dz 18, 23), zaprzecza Ga, który nic o niej nie mówi. Wydaje się też dziwne, aby rozpoczął jej zbieranie przed misją w Efezie, czyli ok. trzy lata wcześniej niż w przypadku Koryntian.

⁵² Chodzi o podział roku według kalendarza rzymskiego (zob. p. 11).

⁵³ Przeciwno nielicznym głosom, że nastąpiło to w następnym roku, zob. R a k o c y, *Czas powstania 2 Kor*.

⁵⁴ O ile ta nie zaczęła się z końcem roku, np. w listopadzie.

⁵⁵ Z w. 3-5 wynika, że nie była ona w pełni zakończona.

w następnym (2 Kor 8)⁵⁶. Przedstawione fakty przemawiają za tym, że zbiórka została zainicjowana przynajmniej kilka miesięcy przed końcem przedostatniego kalendarzowego roku pobytu Pawła w Efezie (skoro Achaja była gotowa tego samego roku). W takim razie 1 Kor powstał (na podstawie 16, 1-3, zob. wcześniej) niedługo po jej rozpoczęciu, czyli z końcem przedostatniego kalendarzowego roku pobytu apostoła w mieście.

Wcześniejszy czas napisania 1 Kor wymaga uściślenia pory roku. Paweł pisał 1 Kor na pewno po świętach Pięćdziesiątnicy przedostatniego roku pobytu w Efezie, gdyż inaczej sprecyzowałby w 16, 8, że chodzi o Pięćdziesiątnicę następnego roku. Z kolei w 16, 5-6 nie uściśla, o którą zimę chodzi. Wynika z tego, że 1 Kor, jeżeli powstał w przedostatnim roku w Efezie, został napisany niedługo przed zimą, tj. koniec lata/jesień, tak że nie zachodziła dwuznaczność. Koryntianie wiedzieli, że nie jest to najbliższa zima, co potwierdzają dalsze plany apostoła (zwł. w. 8).

2) Drugą racją za powstaniem 1 Kor z końcem przedostatniego roku pobytu Pawła w Efezie jest informacja w 16, 8-9. Apostoł stwierdza, że zamierza pozostać w Efezie aż do (*heōs*) Pięćdziesiątnicy, ponieważ: „Otworzyła się bowiem wielka i obiecująca brama...”, czyli nowe i ogromne możliwości ewangelizacyjne⁵⁷. Z argumentacji w w. 8-9 wynika, że w. 9 stanowi uzasadnienie pozostania aż do Pięćdziesiątnicy. Znaczy to, że pierwotnie zamierzał opuścić miasto wcześniej; teraz tłumaczy Koryntianom, dlaczego pozostanie dłużej w Efezie. Jest oczywiste, że o zmianie planu informował Koryntian przed pierwotnym terminem. Jeżeli ten termin był wcześniejszy tylko o dwa miesiące, tzn. była nim Pascha, w takim razie z trudnością mógł ich o tym powiadomić na wiosnę, gdyż byłby to marzec (trudności z żegluga) – też zbyt późno (przed samym świętem). Zatem jeżeli pierwotnym terminem opuszczenia Efezu była Pascha, musiał najpóźniej poinformować Koryntian o przedłużeniu pobytu przed zimą, czyli na jesieni. Każde wcześniejsze planowane pierwotnie opuszczenie Efezu⁵⁸ potwierdza jeszcze bardziej, że 1 Kor powstał w przedostatnim kalendarzowym roku pobytu Pawła w mieście.

---

⁵⁶ Nie wiemy, jak wyglądała zbiórka w Galacji. Rz 15, 26 wymienia tylko Macedonię i Achaję. Zdaniem Lüdemanna (*Paul – Apostle*, s. 86) zakończyła się fiaskiem. Jest to możliwe w świetle trudności z zebraniem składki w Koryncie. Nie znaczy to jednak, że jest to jedyne wytłumaczenie Rz 15, 26. W Liście apostoł nie wspomina też Efezu i prowincji Azji.

⁵⁷ Powstaje pytanie na marginesie: dlaczego tak późno? Czy dopiero po takim czasie misja zaczęła odnosić sukces? Czy coś ją wcześniej uniemożliwiało (np. więzienie apostoła)?

⁵⁸ Lecz nie większe niż kilka miesięcy, zob. punkt I.

Za powstaniem Listu na jesieni przemawia jeszcze to, że przy założeniu, że pisze na wiosnę, przedłużenie pobytu o dwa miesiące jako odpowiedź na ogromne możliwości ewangelizacyjne w 16, 9 nie jest adekwatne do ważności zaistniałej sytuacji. Raczej pisząc z końcem roku apostoł informuje, że z racji wyrażonej w 16, 9 do okresu, jaki zamierza pozostać w Efezie (ok. pół roku), chce dołożyć jeszcze dwa miesiące.

Na podstawie przedstawionych racji przyjmujemy, że 1 Kor został napisany z końcem przedostatniego kalendarzowego roku pobytu Pawła w Efezie. W takim razie skoro List miał dotrzeć do Koryntu przed zimą, ze względu na trudności z żeglugą, musiał najpóźniej powstać z początkiem października⁵⁹.

Problem powyższej datacji wymaga jeszcze ustalenia momentu przybycia Tymoteusza do Koryntu i jego wyprawienia do Efezu. Od tej okoliczności zależy chronologia dalszych wydarzeń. Skoro apostoł stwierdza, żeby go odprawili do niego po przybyciu do Koryntu, czy nastąpiło to jeszcze przed zimą czy po zimie? Paweł zakłada, że Tymoteusz pozostanie jakiś czas w Koryncie (16, 10), jednocześnie prosi o odprawienie go do niego, gdyż go oczekuje (w. 11). Tekst nie wyklucza przezimowania Tymoteusza w Koryncie, czy nawet przybycia tam po zimie. Przyjęcie wyprawienia Tymoteusza po zimie czyni dość napiętym czas od wznowienia żeglugi do Pięćdziesiątnicy; zawsze pozostaje ewentualność opuszczenia Efezu nieco później. Jeżeli natomiast Tymoteusz był odprawiony przed zimą, to List musiał powstać ok. miesiąc wcześniej, czyli najpóźniej z początkiem września. Musimy uznać niemożność rozwiązania tej kwestii.

Na zakończenie stwierdzamy, że przyjęcie powstania 1 Kor na wiosnę napotyka poważne obiekcje. Te można wprawdzie rozwiązać opóźniając o kilka miesięcy czas opuszczenia przez Pawła Efezu, istnieją jednak argumenty przemawiające za powstaniem 1 Kor z końcem lata/początkiem jesieni przedostatniego roku pobytu apostoła w mieście. W takim razie plan wyrażony w 16, 8 mógł dojść do skutku, a jego ewentualne przesunięcie nie było znaczne⁶⁰. Na podstawie wcześniejszego studium⁶¹ stwierdzamy, że 1 Kor został napisany we wrześniu lub najpóźniej z początkiem października 54 r.

---

⁵⁹ Furnish (*II Corinthians*, s. 52, 54) opowiada się za powstaniem 1 Kor w październiku – bez poparcia tego analizą faktów.

⁶⁰ Zimę tego roku apostoł spędza już w Koryncie (R a k o c y, *Czas powstania 2 Kor*).

⁶¹ T e n ż e, *Rok przybycia Pawła do Jerozolimy*.

BIBLIOGRAFIA

- B a r r e t t C. K., The First Epistle to the Corinthians, London 1971.
 C o n z e l m a n n H., 1 Corinthians, Philadelphia: Hermeneia 1975.
 F e e G. D., The First Epistle to the Corinthians (NICNT), Grand Rapids (MI) 1987.
 H u r d J. C., The Origin of 1 Corinthians, Macon (GA) 1983.
 J e w e t t R., A Chronology of Paul's Life, Philadelphia 1979.
 L ü d e m a n n P., Paul – Apostle to the Gentiles. Studies in Chronology, London 1984.
 M u r p h y - O ' C o n n o r J., Paul. A Critical Life, Oxford 1996.
 S c h r a g e W., Der erste Brief and die Korinther (EKK 7), Zürich 1991.
 W o l f f Ch., Der erste Brief des Paulus an die Korinther (THNT 7), Berlin 1982, vol. 1-2.

A CONTRIBUTION TO THE DEBATE
 ON 1 COR HAVING BEEN WRITTEN IN SPRING

S u m m a r y

The contribution undertakes the problem of the season of the year, when St Paul wrote 1 Cor. Among the authors the opinion prevails that it was in the spring months. The author of the article first analyses the events that happened between 1 Cor and the probable leaving Ephesus by Paul (cf. 16, 8); then – how long they lasted: the sea voyage between Ephesus and Corinth that he had to go on a few times. This leads to the conclusion that the hypothesis of 'spring' is possible only if the Apostle left Ephesus later than on the feast of Quinquagesima. Besides this the author of the article gives two reasons why 1 Cor must have been written in the autumn of the last but one calendar year of Paul's stay in Ephesus. The first of them is based on an analysis of the course of collection for the poor in Jerusalem, whose beginning is shown in 1 Cor 16, 1-3. The second reason follows from an analysis of the Apostle's plans in 16, 8-9, which text is an explanation why the stay in Ephesus was prolonged; under different circumstances he would leave the town sooner.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Pierwszy List do Koryntian, czas powstania 1 Kor, chronologia Pawłowa, misja Pawła w Efezie.

Key words: First Letter to Corinthians, the time of writing 1 Cor, St Paul's chronology, St Paul's mission to Ephesus.